

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการวิจัยเรื่องลักษณะอำนาจของผู้มีอาชีพสื่อสารมวลชน
ในชุมชนชนบท: กรณีศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ พ.ศ. 2535 ได้มีการนำแนวคิดและ
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ

1.1 ความหมายของอำนาจ ศาสตราจารย์ ดร. ชูบ กาญจนประกร
ได้ให้ความหมายว่า อำนาจมีลักษณะเป็นความสามารถส่วนบุคคลเกี่ยวกับการใช้
อำนาจตามกฎหมายและระเบียบแบบแผน หรือเป็นอำนาจบารมีที่เกิดขึ้นเองโดย
ปริยายจากการดำรงตำแหน่งหน้าที่จากบุคคล หรือจากกรณีแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่ง
ผู้เขียนเคยเรียกว่าเป็นอำนาจแบบพระคุณมิใช่อำนาจแบบพระเดชที่เกิด และใช้
ตามกฎหมาย (ชูบ กาญจนประกร, 2509)

Edgar Schein กล่าวว่า อำนาจ หมายถึงความสามารถของบุคคล
หนึ่งบุคคลใด หรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด ทำให้บุคคลหนึ่งบุคคลใด หรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด
เปลี่ยนแปลงในท่าที (manner) หรือวิถีชีวิต (Life style)

Max Weber ได้ให้ความหมายคำว่า "อำนาจ" คือความเป็นไปได้ที่
บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดสำเร็จวัตถุประสงค์
ของตนแม้จะขัดกับเจตนาของผู้อื่น (แมก เวเบอร์ แปลโดย สัญญา
สัญญาวิวัฒน์, 2523)

Thomas C. Clary และ Robert A. Luke, Jr กล่าวว่่า อำนาจ หมายถึง ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลอื่นตามความต้องการของบุคคลฝ่ายแรก ดังนั้นการเป็นผู้มีอำนาจก็คือผู้มีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น ๆ ในด้านการกระทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งปกติบุคคลเหล่านั้นจะไม่ทำ (Thomas C. Clary and Robert A. Luke, Jr, 1975)

1.2 ลักษณะการได้มาซึ่งฐานของอำนาจ ตามที่ French และ Raven (แปลโดย สงวนศรี วิรัชชัย, 2527) ได้จำแนกฐานอำนาจออกเป็น 6 ประเภท คือ

1. อำนาจจากการเป็นผู้นำโดยตามระเบียบประเพณี (Legitimate Power) คือพื้นฐานอำนาจของผู้หน้าที่ได้มาจากกรณีที่สมาชิกกลุ่มยอมรับว่า เขาได้เป็นผู้นำอย่างถูกต้องตามระเบียบกฎเกณฑ์และวิธีการของกลุ่ม เช่น ได้รับการแต่งตั้ง ได้รับการเลือกตั้ง หรือสืบทอดตำแหน่งตามประเพณีของกลุ่ม สถานการณ์ที่บุคคลได้เป็นผู้นำอย่างถูกต้องตามกฎเกณฑ์และวิธีการของกลุ่มนี้ จึงช่วยให้บุคคลมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของสมาชิกได้ เพราะสมาชิกยอมรับการเป็นผู้นำและยอมรับอำนาจหน้าที่ของเขาในการดำรงตำแหน่งผู้นำนั้น

2. อำนาจจากการควบคุมบังคับ (Coercive Power) หมายถึง สมาชิกที่ผู้นำมีสิทธิและสามารถที่จะใช้วิธีการลงโทษ เป็นเครื่องมือในการควบคุมบังคับให้สมาชิกปฏิบัติตามเป้าหมาย และความต้องการของกลุ่ม หรือผู้นำ การที่ผู้นำมีสิทธิมีอำนาจในการลงโทษสมาชิกที่ไม่ปฏิบัติตามเป้าหมาย และกฎเกณฑ์ของกลุ่มได้ เช่นนี้จะทำให้สมาชิกยินยอมที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มและความต้องการของผู้นำเพราะไม่ต้องการจะได้รับโทษ ผู้นำจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มได้

อำนาจการควบคุมบังคับนี้ มักจะเป็นสิ่งที่ผู้นำได้มาพร้อม ๆ กับการดำรงตำแหน่งผู้นำตามระเบียบประเพณีของกลุ่ม เพราะในกลุ่มที่มีการกำหนดระบบระเบียบไว้แจ่มชัด ก็จะมีการกำหนดอำนาจหน้าที่และสิทธิของผู้นำที่จะใช้วิธีการบางอย่างในการลงโทษสมาชิกผู้ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มได้ด้วยและถ้าผู้นำใช้สิทธิและอำนาจดังกล่าวก็จะมีผลในการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกได้

3. อำนาจจากการให้รางวัล (Reward Power) ถ้าสมาชิกเห็นว่าผู้นำสามารถจะให้รางวัลหรือให้คุณประโยชน์บางอย่างแก่ตนได้ สมาชิกก็จะยอมรับ เต็มใจปฏิบัติตามกิจกรรมที่ผู้นำมอบหมายให้โดยคาดหวังว่า การยินยอมปฏิบัติตามความต้องการของผู้นำจะทำให้ตนได้รับรางวัลหรือประโยชน์บางอย่างจากผู้นำ โดยเฉพาะกรณีที่ผู้นำสามารถให้รางวัล ให้ค่าชม และให้ผลประโยชน์แก่สมาชิกได้บ่อยครั้ง กรณีเช่นนี้จึงทำให้ผู้นำมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของสมาชิกได้อำนาจ การให้รางวัลนี้จะเป็นผลมาจากการดำรงตำแหน่งผู้นำอย่างถูกต้องตามกฎหมายของกลุ่มร่วมกับกับสถานภาพและคุณสมบัติบางประการของผู้นำ

4. อำนาจที่ได้รับจากการแสดงความรู้ความชำนาญ (Expert Power) หมายถึง กรณีที่ผู้นำได้แสดงให้เห็นให้สมาชิกได้ประจักษ์ว่าผู้นำมีความรู้ความสามารถ มีความชำนาญมากกว่าสมาชิก ซึ่งจะเป็นผลให้สมาชิกเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ยอมรับนับถือ และเต็มใจ ปฏิบัติตามความคิดและแนวทางที่ผู้นำกำหนดโดยเชื่อว่าเป็นวิธีการที่ถูกต้อง มีประสิทธิภาพ และจะช่วยให้อรรถประโยชน์ของเป้าหมายของกลุ่มได้โดยสะดวก

5. อำนาจที่ได้รับจากข้อมูลข่าวสาร (Information Power) คือ การที่ผู้นำถ่ายทอดความรู้ ทักษะ รวมทั้งการให้ข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่สมาชิกได้ดี การกระทำเช่นนี้จะทำให้สมาชิกพอใจ ผู้นำเกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกันและผู้นำก็จะมีอิทธิพลต่อสมาชิกได้มาก

อำนาจที่ได้มาจากข้อมูลข่าวสารนี้ จะมีความสัมพันธ์กับความรู้ ความสามารถและความชำนาญที่ผู้นำมีอยู่ด้วย ผู้นำที่ขาดความรู้ความชำนาญจะสร้างพื้นฐานอำนาจจากการสนทนาได้ยากและถ้าผู้นำมีความรู้ความสามารถและความชำนาญแต่ไม่ได้ช่วยแนะนำ ไม่ช่วยให้ข้อมูลความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่สมาชิก คือรู้แล้วไม่ถ่ายทอดให้ รู้แล้วถ่ายทอดไม่ได้ หรือถ่ายทอดไม่เป็น ก็จะไม่ช่วยให้สมาชิกเพิ่มความพอใจในตัวผู้นำและอาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับผู้นำเป็นไปอย่างห่างเหิน ไม่บังเกิดผลดีเท่ากับผู้นำที่สามารถสร้างพื้นฐานอำนาจทั้งสองลักษณะไปพร้อม ๆ กัน

6. อำนาจที่ได้จากความชื่นชอบของสมาชิก (Referent Power) ผู้นำที่มีพฤติกรรมดีงาม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สมาชิกได้ หรือผู้นำที่สร้างความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิก มีอหิชาศัยน้ำใจที่งดงาม มีความประพฤติเรียบร้อย มีคุณธรรม ฯลฯ จะทำให้สมาชิกมีความนิยมชมชอบ ศรัทธาเคารพรักในตัวผู้นำ และเต็มใจปฏิบัติตามความต้องการของผู้นำ ผู้นำที่มีพื้นฐานอำนาจในลักษณะนี้ จึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของสมาชิกได้มาก

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดช่วงชั้นทางสังคม

การได้มาซึ่งอำนาจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมกล่าวคือคนจะไม่มีอำนาจถ้าไม่อาศัยอยู่ในสังคม ส่วนใครจะมีอำนาจมากกว่าใครในระบบสังคมให้ดูที่ความแตกต่างของความสามารถ การมีทรัพย์สินและการมีประสบการณ์ ซึ่งจะนำไปสู่ความแตกต่างในการมีอำนาจหรือมีอิทธิพลทางสังคม ดังนั้นการจัดลำดับช่วงชั้นทางสังคมจะนำไปสู่การศึกษา ลักษณะอำนาจทางสังคม

การเลื่อนชั้นทางสังคม เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่แสดงถึงความเคลื่อนไหวภายในสังคม สถานภาพของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มดัชนีที่ใช้วัดการเลื่อนชั้นทางสังคมได้แก่ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ และความมั่งคั่ง แต่ที่นิยมให้ความสนใจศึกษากันมากที่สุดก็คืออาชีพเพราะอาชีพเป็นสิ่งที่นำไปสู่ผลที่ได้ (Remuneration) ในรูปของการค่าเงินชีวิตและเป็นเครื่องชี้ถึงการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่นในฐานะที่เป็นดัชนี สถานภาพทางสังคม อีกทั้งในแต่ละอาชีพย่อมมีเกียรติต่าง ๆ กัน ดังนั้น Abrahamson, Mizruchi และ Hornung จึงได้กล่าวว่าเกียรติในอาชีพเป็นดัชนีที่ดีที่สุดประการเดียวที่จะชี้ให้เห็นถึงตำแหน่งในลำดับชั้น (Stratification hierachy) หรืออีกนัยหนึ่งเป็นมิติที่ดีที่สุดในการประเมินลำดับตำแหน่ง (Rank) ของบุคคลนั่นเอง

การเลื่อนชั้นทางสังคมมี 2 ประเภทด้วยกัน คือ

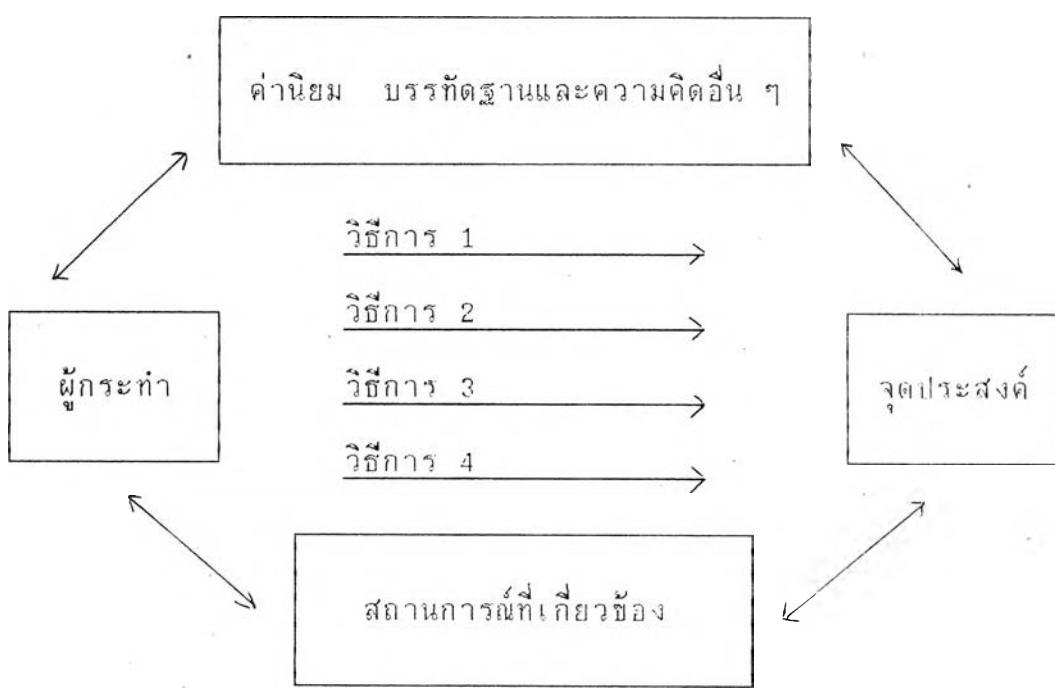
1. การเลื่อนชั้นทางสังคมในแนวนอน (horizontal mobility) เป็นการเคลื่อนที่ของตำแหน่งภายในช่วงชั้นสังคมเดิม
2. การเลื่อนชั้นทางสังคมในแนวตั้ง (vertical mobility) เป็นการเคลื่อนที่จากช่วงชั้นสังคมหนึ่งไปยังอีกช่วงชั้นหนึ่ง อาจจะเป็นการเคลื่อนที่สูงขึ้นหรือต่ำลง (ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์, 2524)

3. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่

พาร์สันส์ (Parsons) นักสังคมวิทยาอเมริกันมีบทบาทสำคัญมากเกี่ยวกับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (structural and functional theory) พาร์สันส์ ได้ให้ข้อสมมติเกี่ยวกับสังคมว่าการมีมนุษย์เข้าไปอยู่ในสังคมและสังคมมีการจัดระเบียบขึ้นนั้น เนื่องจากสมาชิกในสังคมมีความสมัครใจที่จะเข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมนั้น กล่าวคือบุคคลในสังคมมีจิตความ

สมัครใจ (voluntarism) (พาร์สันส์, 1951)

พาร์สันส์ ได้เสนอแนวความคิดว่า การกระทำ (action) มีความสำคัญอย่างมากในการอธิบายและศึกษาระบบสังคม การกระทำ คือ การกระทำระหว่างกัน (interaction) ระหว่างผู้กระทำ (actor) สถานการณ์ (situation) จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ (goals) วิธีการ (means) และแนวคิดของผู้กระทำ (actor's orientation) เพื่อขยายความให้กระจ่าง ผู้กระทำ หมายถึงบุคคลที่มีประสบการณ์ต่าง ๆ และรู้จักควบคุมสถานการณ์ มีวิธีการต่าง ๆ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายต่าง ๆ ที่ตั้งไว้ สถานการณ์ หมายถึง เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ผู้กระทำรู้จักและมีอิทธิพลต่อการเลือกจุดมุ่งหมาย และจะดำเนินการต่าง ๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายนั้นและแนวคิดของผู้กระทำหมายถึงค่านิยมบรรทัดฐานและความคิดอื่น ๆ ที่ผู้กระทำได้รับอิทธิพล ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้กระทำดำเนินการต่าง ๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายภายใต้สถานการณ์นั้นเราสามารถจะแสดงออกในรูปของแผนผังซึ่ง JONATHAN H. TURNER เขียนไว้ในหนังสือ The Structure of Sociological Theory ดังนี้

จากรูปแบบข้างต้นเราสามารถจะยกตัวอย่างเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้ากับลูกค้า การอธิบายต้องมองพ่อค้า และลูกค้า จากแนวคิดของพาร์สันส์ตามแผนผังกล่าวคือ เวลาที่ลูกค้า (actor) จะไปซื้อสินค้าอย่างหนึ่งจากพ่อค้า (goals) ลูกค้าจะเข้าใจสถานภาพและบทบาททัศนคติความเชื่อของตนเองที่จะปฏิบัติต่อพ่อค้า (actor's orientation) ในสถานการณ์ที่เกี่ยวกับการซื้อขายของ (situational conditions) ดังนั้นลูกค้าจะมีวิธีการต่าง ๆ (means) ที่จะได้มาซึ่งสินค้านั้น กล่าวคือทำงานเก็บเงินครบก็ซื้อได้เลย ทำนองเดียวกันพ่อค้าจะปฏิบัติต่อลูกค้าโดยมีลักษณะความคิดและมีแนวทางในการกระทำในทำนองเดียวกัน เช่น มารยาทการพูดคุย การโฆษณาสินค้า ฯลฯ เป็นวิธีการหนึ่งที่จะดึงดูดหรือจูงใจลูกค้าให้มาซื้อสินค้าของตนได้อย่างเต็มที่เพื่อตนเองจะมีรายได้จากการค้าขาย

การกระทำระหว่างผู้กระทำดังกล่าวหรือความสัมพันธ์ที่สมาชิกมีต่อกันนี้ สามารถวิเคราะห์บุคคลต่าง ๆ ในสังคมได้และจะเกิดเป็นระบบสังคม การที่จะเกิดเป็นระบบสังคมขึ้นได้นั้นจะต้องมีเงื่อนไขใหญ่ ๆ อยู่ 2 ข้อ ดังนี้คือ

1. ผู้กระทำจะต้องมีแรงจูงใจที่จะกระทำตามสถานภาพและบทบาทของตน
2. ระบบสังคมต้องพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง หรือพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากสังคม ในระบบสังคมนี้มีกระบวนการที่สำคัญที่ทำให้ระบบสังคมเกิดขึ้นอย่างมีระเบียบ พาร์สันส์ เรียกกระบวนการนั้นว่า "สภาวะการเปลี่ยนเป็นสถาบัน (institutionalization)" ซึ่งมีความหมายว่าการที่บุคคลที่มีบทบาทต่าง ๆ เนื่องจากบรรทัดฐานทางสังคมซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นค่านิยมและความเชื่อของวัฒนธรรม วัฒนธรรมเหล่านั้นได้แทรกอยู่ภายในระบบบุคลิกภาพของบุคคลได้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและเป็นระยะเวลานาน ตลอดจนมีบทลงโทษและการให้รางวัล ซึ่งช่วยสนับสนุนสภาวะการเปลี่ยนเป็นสถาบันขึ้น

พาร์สันส์ ได้กล่าวในหลักการของการมีสภาวะการเปลี่ยนเป็นสถาบันไว้ ดังนี้

1. ผู้กระทำทั้งหลายกระทำระหว่างกันภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ
2. วิธีทางที่ผู้กระทำปฏิบัติเห็นได้รับอรรถิผลจากโครงสร้างทางสังคม
3. บรรทัดฐานเกิดขึ้นจากการปรับตัวของผู้กระทำต่อกันนั้นจะสร้าง

เป็นบรรทัดฐานขึ้นมา

4. ในขณะที่เดียวกับที่บรรทัดฐานที่สร้างขึ้นมาจากการกระทำ

ระหว่างกันแล้ว บรรทัดฐานเหล่านั้นถูกจำกัดอยู่ภายใต้แบบแผนวัฒนธรรม

5. ในทางกลับกันบรรทัดฐานเป็นตัวกำหนดการกระทำระหว่างกัน
- สิ่งสำคัญที่ พาร์สันส์ กล่าวถึงระบบสังคมที่สามารถจะรักษาระบบไว้

ได้นั้น จะต้องทำหน้าที่ที่สำคัญอยู่ 4 ประการ คือ

1. ระบบสังคมจะต้องมีวัตถุประสงค์และดำเนินไปเพื่อบรรลุตาม

วัตถุประสงค์ (goal attainment) วัตถุประสงค์ของสังคมที่มีความจำเป็น

เพื่อความอยู่รอดแห่งสังคม สมาชิกในสังคมจะอยู่ได้อย่างสงบสุข ทำอย่างไรที่

จะถ่ายทอดวัตถุประสงค์ของสังคมไปสู่สมาชิก ในสังคมที่มีการดำเนินการไปสู่

เป้าหมาย และมีการควบคุมอย่างไรที่จะทำให้สมาชิกได้ปฏิบัติไปสู่วัตถุประสงค์

หรือเป้าหมายของสังคม สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่ ได้แก่ สถาบันครอบครัว

และสถาบันการศึกษา

2. ระบบสังคมต้องมีการปรับตัว (adaptation) การปรับตัว

มีความจำเป็นและสำคัญมากต่อการมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน การที่สมาชิกใน

สังคมมีความสัมพันธ์และกระทำระหว่างกันนั้น จำเป็นต้องค้นหาเทคนิควิธีการ

ต่าง ๆ ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของสังคมและเสริมสร้างพลังต่าง ๆ ภายใน

ระบบให้ดีขึ้น สถาบันทางสังคมที่ช่วยทำหน้าที่นี้อย่างมากได้แก่ สถาบันเศรษฐกิจ

3. ระบบสังคมต้องมีการบูรณาการรวมหน่วยหรือการประสม

ประสานส่วนต่าง ๆ (integration) การบูรณาการรวมหน่วยมีความสำคัญ

ต่อระบบก็เพราะเพื่อสร้างความเข้าใจภายในระบบ เพื่อช่วยการทำงานร่วมกัน
อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายของสังคม และเพื่อป้องกันภาวะความ
ตึงเครียดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในระบบ สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบัน
การเมือง การปกครอง สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

4. ระบบสังคมจะต้องมีการจัดการกับความตึงเครียด

(tension management or latency) ภายในระบบสังคมย่อมจะมีความ
ขัดแย้งหรือความตึงเครียดอยู่เป็นธรรมดา จากบุคคล กลุ่มคน สถาบันหรือชุมชน
ระบบสังคมจะต้องมีหน้าที่แก้ไข หรือจัดการกับสิ่งเหล่านั้น เพื่อก่อให้เกิดความ
สมดุลย์ในสังคม สถาบันสังคมที่ทำหน้าที่ดังกล่าวได้แก่ สถาบันศาสนา สถาบันศาล
 เป็นต้น

หน้าที่ของระบบสังคมตามแนวความคิดของ พาร์สันส์ นี้ สามารถจะ
ศึกษาและวิเคราะห์ในระดับต่าง ๆ กัน ตั้งแต่ระดับของกลุ่มคน องค์กร สถาบัน
ชุมชนและประเทศ เราสามารถเขียนเป็นตารางและอักษรย่อ ๆ ได้ดังนี้

Adaptation	Goal attainment
Latency	Integration

พาร์สันส์ ถือว่าหน้าที่ที่จำเป็น A กับ G (การปรับตัวและบรรลุ
วัตถุประสงค์) รวมกันเข้าทำหน้าที่เสมือนหนึ่งหน่วยกำลังงานแห่งระบบ
(task-orientation) โดยหน้าที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ (instrumental)
ของระบบ ส่วนหน้าที่ที่จำเป็น I กับ L (การบูรณาการรวมหน่วยกับการจัดการ

กับความตึงเครียด ถือว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับสังคมและอารมณ์ (social and emotional areas) ซึ่งทำหน้าที่ในด้านอารมณ์และเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม

สิ่งสำคัญที่บุคคลปฏิบัติตามสถานการณ์และบทบาทในระบบสังคมได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ นั้น จะต้องมิต้านิยมหรือแนวความคิด ความเชื่อที่ได้ยึดเหนี่ยวผูกพันระหว่างบุคคลในสังคม พาร์สันส์ ได้เสนอตัวแปรที่จะศึกษาความแตกต่างหรือแนวโน้มทางพฤติกรรมของบุคคลในระบบสังคมเรียกว่า แบบแผนของตัวแปร (pattern variables)

1. ตัวแปรที่เกี่ยวกับความรู้สึก ได้เน้นความผูกพันทางด้านอารมณ์และความไม่รู้สึกผูกพันทางด้านอารมณ์ (affective - unaffection neutrality) เช่น ระบบสังคมระหว่างสามีกับภรรยาจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก แต่ในระบบสังคมระหว่างพนักงานธนาคารกับลูกค้าจะมีลักษณะความสัมพันธ์แบบไม่มีความรู้สึกผูกพันทางด้านอารมณ์

2. ตัวแปรที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่มีขอบเขตเฉพาะเจาะจง (specificity) กับตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งมีขอบเขตกระจายหรือกว้าง ๆ (diffuseness) ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยาจะเป็นแบบที่มีขอบเขตกระจายทั่วไปซึ่งจะครอบคลุมทุกอย่างในด้านสังคมเศรษฐกิจ ฯลฯ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างจะมีลักษณะที่ได้กำหนดบทบาทอย่างเจาะจงว่าจะทำอะไรบ้าง

3. ตัวแปรที่เกี่ยวกับหน่วยสังคมที่ผู้กระทำพิจารณาในแง่หน่วยสากล (universalism) กับผู้กระทำพิจารณาในแง่หน่วยเฉพาะ (particularism) เป็นการกระทำที่ไปโดยรวม ๆ ไม่ได้พิถีพิถันว่าจะทำเฉพาะกับใคร ได้แก่ การทำบุญบ้านจะนิมนต์พระจากวัดไหนก็ได้ แต่ถ้าพิจารณาในแง่เฉพาะเจาะจงก็ต้องนิมนต์พระจากวัดที่ตนรู้จักเท่านั้น

4. ตัวแปรที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่เป็นคุณลักษณะ

(inborn quality) หรือลักษณะที่ได้มาแต่กำเนิด (ascription) เช่น อายุ เพศ เชื้อชาติ สถานภาพของครอบครัว กับตัวแปรที่มาจากกรกระทำด้วยความสามารถ (achievement) เช่น หน้าที่การงานที่เลื่อนสูงขึ้นเพราะมีระดับการศึกษาสูงขึ้น ตัวอย่างที่เกี่ยวกับตัวแปรนี้ จะเห็นได้ว่า ผู้กระทำมีความสัมพันธ์กับคนที่ตนรู้จักเท่านั้น เพราะเขามีคุณสมบัติที่ตนรู้จัก แต่จะไม่คบคนทั่ว ๆ ไปก็ได้ ที่มีความสามารถในด้านการงานซึ่งได้แสดงผลงานให้เห็น

5. ตัวแปรที่ยึดกับหน่วยในลักษณะที่ถือตนเองเป็นสำคัญ

(self orientation) กับตัวแปรที่เน้นกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก (collectivity orientation) เป็นสำคัญ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือว่าบางระบบสังคมจะเน้นที่บุคคลมากกว่ากลุ่ม แต่บางสังคมอาจจะเน้นกลุ่มมากกว่าบุคคลได้

นอกจากแบบแผนของตัวแปรต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็น การที่สมาชิกในสังคมได้กระทำระหว่างกันแล้ว พาร์สันส์ ได้เน้นกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดเป็นระบบสังคมขึ้นเพราะมีระบบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ระบบการติดต่อ (communication) มีภาษาเป็นสื่อสำคัญในการเกิดการกระทำระหว่างกันขึ้น

2. ระบบการรักษาขอบเขตทางสังคม

(Boundary maintenance) จะต้องมีกระบวนการรักษาความสัมพันธ์ในสังคมเพื่อให้สมาชิกในระบบสังคมมีส่วนร่วมในบรรทัดฐานค่านิยมความเชื่อ ฯลฯ

3. ระบบบุคลิกภาพ วัฒนธรรมและสังคม เป็นระบบที่เกื้อกูลสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

4. ระบบการควบคุมทางสังคมก็มีความจำเป็นเพื่อมิให้สมาชิกฝ่าฝืนบรรทัดฐานในสังคม

5. ระบบการอบรมขัดเกลา มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะถ่ายทอดเจตนารมณ์ของสมาชิกในสังคมไปยังสมาชิกรุ่นต่อ ๆ ไป

6. ระบบมีสถานะเปลี่ยนแปลงเป็นสถาบัน กระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับค่านิยม ความเชื่อ และซึมซาบในบุคลิกภาพ ทำให้มีการบูรณาการรวมหน่วย ระหว่างบุคลิกภาพและวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอและเป็นระยะเวลา นานด้วยการมีระบบการลงโทษและการให้รางวัล ทำให้เกิดเป็นสถานะเปลี่ยนแปลงเป็นสถาบันขึ้น

ดังจะเห็นได้ว่า พาร์สันส์ กล่าวในระดับกว้างว่า ระบบสังคมประกอบด้วยสถาบันต่าง ๆ ครอบคลุมเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญต่อสมาชิกในสังคมที่จะถ่ายทอดบุคลิกภาพ อบรมสั่งสอนบทบาทจะมีสถานะเปลี่ยนแปลงเป็นสถาบันขึ้น โดยทั่วไปเราจะเห็นว่า พาร์สันส์ ได้สังเกตเห็นการกระทำของบุคคลในสังคมจะต้องมีลักษณะการสมัครใจ ต้องการที่จะกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งผู้กระทำนั้นจะต้องมีความเชื่อ ค่านิยมที่เป็นแนวทางไปสู่เป้าหมายนั้น นอกจากสถานการณ์ต่าง ๆ ก็จะเป็นเครื่องชี้ว่าผู้กระทำจะมีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง บทบาทและสถานภาพของบุคคลต่าง ๆ ได้กระทำต่อกันจนเป็นระบบสังคม ซึ่งระบบสังคมมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. ระบบสังคมประกอบขึ้นมาจากความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นบทบาท องค์การ สถาบัน ฯลฯ ซึ่งได้ทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ และระยะเวลาพอสมควร
2. ระบบสังคมนี้มีแนวโน้มที่จะรักษาขอบเขตสังคม เพื่อป้องกันมิให้เกิดการแทรกแซงหรือการทำลายจากระบบอื่น
3. หากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นภายในส่วนต่าง ๆ ของระบบ ก็เพื่อความอยู่รอดหรือทำหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น
4. ระบบแต่ละระบบในสังคมทำหน้าที่เพื่อรักษาคุณภาพของสังคม

5. หากระบบไม่สามารถดำรงไว้ซึ่งดุลยภาพแห่งสังคม ก็อาจสลายตัวกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบอื่น หรือเปลี่ยนแปลงเป็นระบบใหม่

กล่าวโดยสรุปก็คือทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่มีข้อเสนอและมีข้อสมมติเกี่ยวกับสังคมว่าภายในสังคมจะมีส่วนหรือหน่วยหรือระบบย่อย ๆ ทำหน้าที่ต่าง ๆ (functions) อย่างเป็นระบบเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีระเบียบซึ่งเชื่อว่าเป็นจุดมุ่งหมายของสังคม

4. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (exchange theory) ได้อธิบายการจัดระเบียบทางสังคมที่แตกต่างกับทฤษฎีอื่น ๆ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2523)

1. สถานการณ์ใด ๆ ที่ถูกกำหนดขึ้น ระบบหรือองค์การใด ๆ จะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นผลจากการที่ได้รับรางวัลมากที่สุด และการลงโทษน้อยที่สุด
2. บุคคลในระบบสังคมจะกระทำซ้ำสำหรับพฤติกรรม ซึ่งพิสูจน์แล้วว่าได้รับรางวัลในอดีต
3. บุคคลในสังคมจะกระทำซ้ำในสำหรับพฤติกรรมในสถานการณ์ซึ่งคล้ายคลึงกันที่พฤติกรรมได้รับรางวัล
4. การเสนอสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นในอดีตเกี่ยวกับรางวัล จะเป็นที่ยอมรับในระบบสังคม
5. การกระทำซ้ำของพฤติกรรม จะเกิดขึ้นเพียงเท่าที่เขายังคงได้รับรางวัล หรือจะไม่ทำเมื่อพฤติกรรมในอดีตไม่เคยได้รับรางวัล
6. บุคคลในระบบสังคมจะแสดงอารมณ์ออกมาถ้าพฤติกรรมซึ่งครั้งก่อนได้รับรางวัล หรือจะไม่ทำเมื่อพฤติกรรมในอดีตไม่เคยได้รับรางวัล

7. บุคคลยิ่งจะแสดงพฤติกรรมที่ได้รับรางวัลจากการแสดงพฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจง แต่กลับน้อยลงเมื่อพฤติกรรมไม่ได้รับรางวัลและยิ่งทำให้บุคคลแสวงหาการแสดงพฤติกรรมอื่นเพื่อหารางวัลอื่น ๆ ต่อไป

จอร์จ ซี ฮอแมนส์ (George C. Homans) ในหนังสือ Human Society ได้อธิบายทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเพื่อที่จะอธิบายการจัดระเบียบทางสังคม สำหรับแนวความคิดของ ฮอแมนส์ จะมองที่กิจกรรม (activity) ซึ่งมีแนวความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับทฤษฎีนี้ คือ

1. กิจกรรม (activity) หมายถึง พฤติกรรมที่มีเป้าหมายจะได้รับรางวัล
2. รางวัล (rewards) หมายถึง สิ่งใด ๆ ที่บุคคลได้รับ หรือการกระทำใด ๆ ที่นำไปสู่การได้รับรางวัลโดยตรง ซึ่งบุคคลเห็นว่ามีคุณค่าและประโยชน์
3. ค่านิยม (value) หมายถึง ตรีของอำนาจ ความสามารถ หรือการตอบสนองที่จะนำไปสู่การกระทำซึ่งบุคคลต้องการไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมของตนหรือการกระทำที่นำไปสู่บุคคลโดยตรง
4. ความรู้สึก (sentiment) หมายถึง การกระทำที่บุคคลมีความรู้สึกต่อในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ หรือยอมรับ-ไม่ยอมรับ
5. การกระทำระหว่างกัน (interaction) หมายถึง พฤติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลกระทำต่อกันเพื่อจะได้มาซึ่งรางวัล และหลีกเลี่ยงการลงโทษ
6. บรรทัดฐาน (norms) หมายถึง ข้อความที่ซึ่งบุคคลใช้ติดต่อสื่อสารชนิดต่าง ๆ ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ควรจะเกิดขึ้น หรือไม่ควรเกิดขึ้นในสถานการณ์หนึ่ง ๆ
7. ปริมาณ (quantity) หมายถึง จำนวนของหน่วยต่าง ๆ ของกิจกรรมหนึ่ง ๆ (ไม่ว่าจะมีรางวัลหรือลงโทษ) ได้แสดงออกและหรือได้รับ

ซึ่งระยะเวลาเฉพาะเวลาใดเวลาหนึ่ง

8. ต้นทุน (cost) หมายถึง กิจกรรมที่กำลังได้รับรางวัลหรือได้รับการลงโทษ

9. การลงทุน (investments) หมายถึง กิจกรรมในอดีตของบุคคล ซึ่งมีความชำนาญการศึกษา ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และลักษณะทางด้านสังคม อาทิ เพศ อาชีพ ซึ่งถูกนำไปใช้ในสถานการณ์และถูกประเมินผลโดยบุคคลหนึ่ง ๆ กับคนที่เขากระทำต่อกันด้วย

10. กำไร (Profit) หมายถึง รางวัลโดยลดต้นทุนสำหรับการจัดการกิจกรรมหนึ่ง ๆ

11. การกระจายอย่างยุติธรรม (distributive Justice) หมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคำนวณว่าต้นทุนและลงทุนว่ามีการนำกำไรที่ยุติธรรมจากบุคคลต่าง ๆ ในการแลกเปลี่ยนระหว่างกันหรือไม่

แนวความคิดข้างบนเป็นความคิดที่น่าไปอธิบายการแลกเปลี่ยนทางสังคมที่สามารถจัดระเบียบทางสังคมได้แนวหนึ่งตัวอย่างเช่น การติดต่อระหว่างบุคคลต่าง ๆ อาจเป็นเพราะการแลกเปลี่ยนดังกล่าวที่ว่า ถ้าใครทำดีต่อเรา เราก็ทำดีต่อเขา เพราะฉะนั้นการติดต่อสัมพันธ์จึงมองในรูปของการแลกเปลี่ยนกิจกรรมซึ่งกันและกัน ฮอแมนส์ ได้อธิบายพื้นฐานการจัดระเบียบทางสังคมดังต่อไปนี้

1. บุคคลจะมองดูสถานการณ์ในอดีตที่มีสิ่งเร้าที่เฉพาะเจาะจงที่ทำให้เขาได้รับรางวัล ถ้าหากสิ่งเร้าที่พบในปัจจุบันเหมือนกับอดีตก็ยิ่งจะทำให้เขาแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำที่คล้ายคลึงกันนั้น

2. ถ้าหากบุคคลได้กระทำไปแล้วได้รับรางวัลบ่อย ๆ ครั้ง ก็ยิ่งจะทำให้เขาจะแสดงพฤติกรรมที่ได้รับรางวัลจากผู้อื่นนั้น

3. ถ้าหากการกระทำที่ผู้อื่นให้นั้นมีคุณค่าหรือมีประโยชน์ที่ได้รับจากคนอื่นก็ยิ่งจะทำให้การกระทำที่ได้รับรางวัลจากผู้อื่นนั้น

4. ถ้าหากการกระทำที่ผู้อื่นให้นั้นมีคุณค่าหรือมีประโยชน์ที่ได้รับจากคนอื่น ก็ยิ่งจะทำให้การกระทำในสิ่งที่ได้รับประโยชน์จากผู้อื่นนั้น

5. ยิ่งบุคคลได้รับรางวัลจากการกระทำในอดีตจากคนอื่นมากยิ่งขึ้นเท่าใด การกระทำอื่น ๆ ที่มีค่าน้อยจะไม่ได้แสดงกับคนนั้น

6. ยิ่งบุคคลใดได้รับความไม่ยุติธรรมหรือไม่เสมอภาคแล้ว เขาจะแสดงการกระทำต่อบุคคลนั้นด้วยอารมณ์รุนแรงหรือโกรธตอบ ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนนี้ได้รับอิทธิพลจากเศรษฐศาสตร์ได้นำแนวความคิดมาอธิบายความสัมพันธ์ทางสังคม หลักการสำคัญของทฤษฎีนี้คือการกระทำระหว่างกันของบุคคลโดยอาศัยการตอบโต้ซึ่งพิจารณาจากรางวัลหรือการลงโทษ ความพอใจ ความไม่พอใจ ความชอบ ความไม่ชอบ ฯลฯ อันเป็นการแลกเปลี่ยนการกระทำระหว่างกัน ตลอดจนการพิจารณาจากการที่ได้รับความพอใจสูงสุด (ถ้าไร) เมื่อได้กระทำแล้ว (การลงโทษ) และคิดว่าผลการกระทำหรือการตอบแทนจากผู้อื่นทำให้ผู้กระทำมีความพอใจอย่างมาก ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนนี้ยังสามารถนำไปวิเคราะห์องค์การต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีซึ่งจะต้องศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการจัดองค์กรเชิงซ้อน (complex organization)

5. ทฤษฎีอำนาจนิยม

คำศัพท์คำนี้ Siebert เป็นผู้บัญญัติขึ้น เป็นคำที่เหมาะสมในการสื่อสารความหมายได้ตามที่ต้องการ สิ่งแรกที่จะกล่าวถึงก็คือ ทฤษฎีนี้ได้เริ่มโดยการระบุถึงขั้นตอนของการเกิดหนังสือพิมพ์ขึ้นในสังคมต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วอยู่ภายใต้ระบบกษัตริย์ โดยหนังสือพิมพ์อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐและอยู่ภายใต้

ผลประโยชน์ของชนชั้นผู้ปกครอง ความมากน้อยของการตกอยู่ภายใต้อำนาจดังกล่าว นั้น มีตั้งแต่การทำตัวเป็นตัวกลางของหนังสือพิมพ์ในการปฏิบัติต่อรัฐบาล และต่อรัฐจนกระทั่งถึงการที่หนังสือพิมพ์ถูกใช้เป็นเครื่องมือโดยตรงเพื่อการส่งเสริมอำนาจของรัฐจากกรณีต่าง ๆ ทุกกรณี (คีริชชี่ คีริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ, 2531)

- สื่อมวลชนไม่ควรทำอะไรก็ตามที่เป็นการบ่อนทำลายอำนาจของรัฐ
- สื่อมวลชน ควรยอมรับ อยู่ใต้อำนาจของรัฐ
- สื่อมวลชนไม่ควรทำลายค่านิยมของคนส่วนใหญ่ หรือค่านิยมหลักทางศีลธรรมและทางการเมือง
- การตรวจพิจารณาเป็นสิ่งที่ชอบธรรม เพื่อเป็นการบังคับให้เป็นไปตามหลักการเหล่านี้
- การล่วงละเมิดต่ออำนาจของรัฐเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้
- การเบี่ยงเบนจากนโยบายของรัฐหรือทำลายหลักปฏิบัติทางศีลธรรมควรเป็นความผิดทางอาญา

6. ทฤษฎีอิสรภาพนิยม

ทฤษฎีอิสรภาพนิยม เป็นทฤษฎีเชิงบรรทัดฐานทฤษฎีหนึ่งของสื่อมวลชน โดยทฤษฎีเชิงบรรทัดฐานนี้ ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสื่อมวลชนกับสังคมในแง่ที่สื่อมวลชนเป็นตัวกลางให้กับสถาบันต่าง ๆ ในสังคม โดยได้เสนอแนวคิดว่าสื่อมวลชนควรจะถูกคาดหวังว่าจะดำเนินงานอยู่ภายใต้เงื่อนไขอย่างไร และด้วยค่านิยมอะไร ส่วนใหญ่แล้วแต่ละทฤษฎีจะมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีทางการเมืองและสภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจ และดูเหมือนว่าระบบการเมืองแต่ละระบบ หรือสังคมแต่ละสังคม จะมีทฤษฎีหนังสือพิมพ์เฉพาะของตน

เอง ถึงแม้ว่าจะไม่แตกต่างไปจากลักษณะทั่ว ๆ ไปมากนักก็ตาม (ศิริชัย ศิริกาษา และ กาญจนา แก้วเทพ, 2531)

ตามแนวคิดของทฤษฎีอิสรภาพนิยม (libertarian theory) เฟรด เอส. ซีเบอร์ท (แปลโดย เกษม ศิริสัมพันธ์, 2513) ได้เสนอคติว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีเหตุผลและเป็นจุดมุ่งหมายในตนเอง ความสุขและความสบายของปัจเจกชนย่อมเป็นเป้าหมายของสังคม และ จอห์น มิลตัน ก็ได้อธิบายว่า สัจจะเป็นสิ่งที่แน่นอนและอาจพิสูจน์ให้ประจักษ์แจ้งได้ และสัจจะมีอำนาจเพียงพอที่จะคงอยู่รอดได้ หากปล่อยให้สัจจะผลุดตัวเองขึ้นมาใน "เวทีที่เสรีและเปิดเผย" สืบเนื่องมาจากมาจากแนวความคิดของมิลตันนี้เองที่ทำให้เกิดแนวความคิดต่าง ๆ ในปัจจุบันเกี่ยวกับ "ตลาดเสรีแห่งความคิดเห็น" (the open market of ideas)

ทฤษฎีอิสรภาพนิยมนี้ เป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศเสรีประชาธิปไตย หลักสำคัญของทฤษฎีนี้อยู่ที่การ แสดงออกอย่างเสรีและเปิดโอกาสให้กับสาธารณชนอันเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการ เข้าถึงสัจจะ

แนวคิดฝ่ายอิสรภาพนิยมนี้ หน้าที่ของสื่อมวลชนก็คือ การแจ้งข่าวสาร การให้ความบันเทิง หน้าที่ในด้านธุรกิจ หนังสือพิมพ์มีสิทธิและหน้าที่ในการที่จะ ตรวจสอบควบคุมรัฐบาล หนังสือพิมพ์มีหน้าที่คอยดูแลมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจในทางที่ผิดหรือเกินขอบเขต หนังสือพิมพ์เป็นคนขามผู้เฝ้ามองการดำเนินการของระบอบประชาธิปไตย คอยระมัดระวังจับตาดูแลอะอะขึ้นเมื่อมีการปฏิบัติหน้าที่ในทางที่มีชอบ

จากที่ได้กล่าวมานี้ แนวความคิดเกี่ยวกับเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ตาม ทฤษฎีอิสรภาพนิยมได้มีการเสนอหลักการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- การพิมพ์ควรมีเสรีภาพ ปราศจากการตรวจพิจารณาก่อนการตีพิมพ์ โดยกลุ่มบุคคลที่สาม
- บุคคล หรือกลุ่มคนสามารถดำเนินการตีพิมพ์ และการเผยแพร่โดยไม่ต้องขออนุญาตจากการกล่าวหาโจมตีส่วนบุคคลหรือการกบฏและทำให้เกิดความแตกแยกเป็นภัยต่อข้อเท็จจริงทั้งในเรื่องความคิดเห็นและความเชื่อ
- ไม่มีข้อจำกัดในทางกฎหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาตีพิมพ์
- ไม่ควรมีข้อจำกัดในการส่งออก หรือนำเข้า หรือส่งสาร หรือรับสารข้ามประเทศ

7. ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม

ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม เริ่มต้นมาจากแนวความคิดของ คณะกรรมการด้านเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในประเทศสหรัฐอเมริกา แรงกระตุ้นที่ทำให้ทฤษฎีนี้เกิดขึ้นมาก็คือความรู้สึกที่เพิ่มมากขึ้นในการตระหนักถึงความสำคัญ ของ "ตลาดเสรี" โดยทฤษฎีนี้ได้มีการนำไปประยุกต์ใช้กันอย่างกว้างขวาง สามารถใช้ได้กับทั้งสื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์ ซึ่งมีเอกชนเป็นเจ้าของและ กระจายเสียงซึ่งมีสถาบันของรัฐเป็นเจ้าของ หลักสำคัญของทฤษฎีความรับผิดชอบ ต่อสังคม คือฐานคติที่ว่าสื่อมวลชนมีภารกิจที่สำคัญต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภารกิจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย สื่อมวลชนต้องยอมรับภารกิจ ต่าง ๆ กัน สื่อมวลชนควรเป็นอิสระมากที่สุดแต่ในขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับ พันธะที่มีต่อสังคมอย่างแน่ชัด สื่อมวลชนต้องยอมรับและปฏิบัติตามมาตรฐานของ การปฏิบัติหน้าที่ของตนที่ได้กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด (ศิริชัย ศิริกายะ และ

กาญจนา แก้วเทพ, 2531) หลักการที่สำคัญของทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม
สรุปได้ดังต่อไปนี้

- สื่อมวลชนควรจะยอมรับและปฏิบัติตามพันธะกรรมที่มีต่อสังคม
- พันธะกรรมดังกล่าวนี้ จะเป็นผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีมาตรฐานทาง
อาชีพที่สูง ในแง่ของการมีภาระ มีสิทธิ์จะ มีความถูกต้อง มีความ
เป็นกลางและมีความสมดุล
- การยอมรับพันธะกรรมดังกล่าว สื่อมวลชนควรจะควบคุมกันเอง
ภายใต้กรอบของกฎหมายและกรอบของสถาบันที่ได้ถูกจัดตั้งขึ้น
- สื่อมวลชนควรหลีกเลี่ยงอะไรก็ตามที่จะนำไปสู่การประกอบ
อาชีพการรรม ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ หรือความระส่ำ
ระสาย หรือด่างละเมิดต่อชนกลุ่มน้อย
- สื่อมวลชนทั้งหมดควรมีลักษณะพหุนิยม และสะท้อนความหลากหลาย
ของสังคม เปิดให้นานาทัศนะมีโอกาสได้ใช้สื่อมวลชนเพื่อ
แสดงออกถึงทัศนะต่าง ๆ และให้สิทธิในการใช้สื่อมวลชนเพื่อตอบ
โต้ข้อกล่าวหา
- สังคมและสาธารณชนมีสิทธิในการคาดหวังมาตรฐานชั้นสูงจากการ
ดำเนินงานของสื่อมวลชนและสิทธิเข้าแทรกแซงเพื่อให้ได้มา
ซึ่งมาตรฐานดังกล่าวเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

8. ทฤษฎีสื่อสารมวลชนเพื่อการพัฒนา

"ทฤษฎีมวลชนเพื่อการพัฒนา" ที่ คิริชัย คิริกายะ และ กาญจนา
แก้วเทพ (2531) อธิบายได้ว่า เกี่ยวกับลักษณะที่เหมาะสมของสื่อมวลชนใน
ประเทศที่กำลังพัฒนานั้นไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย ทั้งนี้เนื่องจากประเทศที่กำลังอยู่

ระหว่างการพัฒนาต่างก็มีเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันอย่างมากมาย และมีกระแสชาตสังเหล่านี้นี้เหมือน ๆ กัน นั่นก็คือโครงการสร้างพื้นฐานทางการสื่อสาร ทักษะทางด้านอาชีพการสื่อสาร แหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรม ทรัพยากรทางด้านการผลิตงานสื่อมวลชนและการมีผู้รับสารที่พร้อมจะรับสารจากสื่อมวลชน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ก็คือ การที่ประเทศที่กำลังพัฒนาต้องพึ่งพาประเทศที่พัฒนาแล้วทางด้านเทคโนโลยี ด้านทักษะต่าง ๆ และผลผลิตทางวัฒนธรรม และประเทศที่กำลังพัฒนาต่างก็ถือว่างานที่สำคัญที่สุดของประเทศก็คือการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม สถาบันอื่น ๆ จะต้องยอมตามเพื่อสนองต่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว

ทฤษฎีพัฒนาการเกิดขึ้นมาจากสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เหมือนกันของประเทศที่กำลังพัฒนาและข้อจำกัดในการนำเอาทฤษฎีอื่น ๆ มาใช้กับสภาพของประเทศเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ที่เป็นการต่อต้านการต้องพึ่งพาและครอบงำจากต่างชาติและอำนาจนิยมแบบตามใจ ในแง่ของการสนับสนุนการใช้สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาประเทศเพื่อความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง การมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างเสริมความนิยมชมชอบในระบอบประชาธิปไตยระดับหนึ่ง โดยการสื่อสารที่มีรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม ส่วนหนึ่ง ก็คือ หลักการของความเป็นตัวเองและการต่อต้านอำนาจนิยมและอีกส่วนหนึ่งคือการตระหนักถึงความต้องการที่จะประสบผลสำเร็จในการพัฒนาตามจุดมุ่งหมายด้วยวิธีการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งหนึ่งที่ทำให้ทฤษฎีพัฒนาการของสื่อมวลชนมีความหนักแน่นก็คือ การยอมรับการพัฒนาเศรษฐกิจในตัวของตัวเอง ซึ่งก็เกี่ยวข้องไปถึง "การสร้างชาติ" ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่ค่อนข้างยากลำบากในประเด็นที่เสรีภาพของสื่อมวลชนและของหนังสือพิมพ์บางอย่างนั้น จำเป็นต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่จำกัดโดยสื่อมวลชนจะเพิ่มความรับผิดชอบในการช่วยให้จุดมุ่งหมายของการพัฒนาประเทศบรรลุผล

และในเวลาเดียวกันก็จะเป็นการมีจุดมุ่งหมายรวมกัน แทนที่จะเป็นจุดมุ่งหมายของแต่ละบุคคล สิ่งที่แปลกใหม่ ๆ ในทฤษฎีพัฒนาการของสื่อมวลชน ก็คือ การเน้นในเรื่อง "สิทธิของการสื่อสาร" ตามมาตรา 19 ของปฏิญญาสากลกล่าวด้วย สิทธิมนุษยชน ซึ่ง "ทุกคนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นโดยเสรี" สิทธิอื่นนี้รวมถึงเสรีภาพที่จะมีความเห็นโดยปราศจากการขัดขวางใด ๆ ถึงแม้ว่าการจะหากรณีตัวอย่างตามทฤษฎีพัฒนาการของสื่อมวลชนนี้เป็นเรื่องที่ทำได้ยากก็ตาม หลักการที่สำคัญของทฤษฎีนี้มีดังต่อไปนี้

- สื่อมวลชนควรยอมรับ และดำเนินงานด้านการพัฒนาในแนวนโยบายของชาติที่ได้กำหนดไว้
- เสรีภาพของสื่อมวลชนควรถูกจำกัดตาม 1) ความสำคัญทางเศรษฐกิจ 2) ความต้องการพัฒนาของสังคม
- สื่อมวลชนควรให้ความสำคัญแก่เนื้อหาที่เป็นวัฒนธรรมและภาษาของประเทศนั้น
- สื่อมวลชนควรให้ความสำคัญต่อข่าวสารและสาระที่เกี่ยวข้องกับประเทศอื่นที่กำลังพัฒนา ซึ่งมีความใกล้ชิดกันในทางภูมิศาสตร์ ทางวัฒนธรรม หรือในทางการเมือง
- นักหนังสือพิมพ์ และเจ้าหน้าที่ของสื่อมวลชนแขนงอื่น ๆ จะต้องมีความรับผิดชอบและมีเสรีภาพในการเก็บรวบรวมข่าวสาร และการเผยแพร่ข่าวสาร
- เพื่อประโยชน์ต่อจุดมุ่งหมายของการพัฒนา รัฐมีสิทธิเข้าแทรกแซงหรือกำจัดการดำเนินงานของสื่อมวลชน การใช้วิธีการตรวจพิจารณาเนื้อหาการให้เงินอุดหนุนการดำเนินงานของสื่อมวลชน การใช้วิธีการตรวจพิจารณาเนื้อหาการให้เงินอุดหนุนการดำเนินงาน หรือการเข้าควบคุมโดยตรงถือว่าเป็นการกระทำที่ชอบด้วยเหตุผล

9. ทฤษฎีสื่อมวลชนเชิงประชาธิปไตยแบบเข้ามามีส่วนร่วม

หลักการสำคัญของทฤษฎีสื่อมวลชนเชิงประชาธิปไตยแบบเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ที่ความต้องการ ความสนใจและความทะเยอทะยานของ "ผู้รับสาร" ในสังคมการเมืองจึงมีความเกี่ยวข้องกับสิทธิที่จะได้รับข่าวสาร สิทธิในการตอบกลับ สิทธิในการใช้ช่องทางการสื่อสารติดต่อกันภายในชุมชนขนาดเล็กภายในกลุ่มผลประโยชน์ หรือภายในกลุ่มวัฒนธรรมย่อย ทฤษฎีนี้ปฏิเสธสื่อมวลชนในลักษณะที่เป็นแบบเหมือกันหมด สื่อมวลชนที่มีการรวมศูนย์ มีค่าใช้จ่ายสูง มีลักษณะของความ เป็นอาชีพอย่างมาก และถูกควบคุมโดยรัฐ ทฤษฎีนี้ต้องการให้สื่อมวลชนมีลักษณะที่หลากหลาย มีขนาดเล็ก สนองต่อท้องถิ่นและไม่อยู่ในรูปสถาบัน บทบาทของผู้ส่งสารกับผู้รับสารสามารถแลกเปลี่ยนกันได้ มีลักษณะของการสื่อสารในระดับเดียวกันและมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้น (ศิริชัย ศิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ, 2531)

- ประชาชนแต่ละคนและชนกลุ่มน้อย มีสิทธิที่จะเข้าถึงตัวสื่อมวลชน (สิทธิการสื่อสาร) และมีสิทธิในการได้รับบริการจากสื่อมวลชนตามความต้องการที่ตนเองเป็นผู้กำหนด
- องค์กรสื่อมวลชน และเนื้อหาจากสื่อมวลชน ไม่ควรจะถูกควบคุมภายใต้การควบคุมทางการเมืองและควบคุมจากหน่วยงานของรัฐ
- สื่อมวลชนควรมีอยู่เพื่อรับสารไม่ใช่มีอยู่เพื่อองค์กรของสื่อมวลชน หรือเพิ่มผู้ประกอบอาชีพ หรือเพื่อลูกค้าของสื่อมวลชน
- กลุ่มต่าง ๆ องค์กรต่าง ๆ และท้องถิ่นต่าง ๆ ควรมีสื่อมวลชนของตนเอง
- สื่อมวลชนที่มีขนาดเล็กสามารถมีปฏิริยาถึงกันได้ และเปิดให้เข้ามามีส่วนร่วมได้จะดีกว่าสื่อมวลชนขนาดใหญ่ที่เป็นการสื่อสารทางเดียว และเป็น

สื่อมวลชนโดยอาชีพ

- ความต้องการทางสังคมบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน จะไม่ถูกแสดงออกมาได้อย่างเต็มที่ โดยผ่านทางความต้องการของผู้บริโภคแต่ละคน หรือโดยผ่านรัฐ หรือผ่านสถาบันหลักทางสังคม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการที่สำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะอำนาจของผู้มีอาชีพสื่อสารมวลชน พบว่า นายเผด็จ โสภมจะบก (2521) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของนายอำเภอซึ่งเป็นข้าราชการฝ่ายปกครองในฐานะผู้นำท้องถิ่นโดยใช้แนวคิดและหลักการปกครองมาผสมผสานกัน ซึ่งสรุปได้ว่า นายอำเภอมีทั้งอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและอิทธิพลในฐานะผู้นำท้องถิ่น นอกจากนี้ความชอบธรรมสถานภาพทางสังคม ความมั่นคง บุคลิกภาพและความรู้ความสามารถอีกด้วย

ความสัมพันธ์ของลักษณะงานปฏิบัติกับการใช้อำนาจของผู้บังคับบัญชาในการติดต่อสื่อสารของ สุพรรณิ กรณ์ยัภิตติคุณ (2533) ได้กล่าวถึงความสำเร็จสมบูรณ์ในการใช้อำนาจของผู้บังคับบัญชาย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการปกครองบังคับบัญชา ที่ปฏิบัติในงานต่าง ๆ มีลักษณะทางความพึงพอใจสูง

การใช้อำนาจของผู้บังคับบัญชาเพื่อการพัฒนาการสื่อสารภายในองค์การของ จิตรรา จิตรานะกุล (2524) ได้กล่าวถึง อำนาจที่เป็นเรื่องของอำนาจภายนอกกายมนุษย์เป็นอำนาจที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย และสรุปได้ว่าการใช้อำนาจชนิดใดชนิดหนึ่งของบุคคลหนึ่งนั้น อาจจะทำให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลผู้ที่ใช้อำนาจนั้นได้ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ ดังนั้นผู้บังคับบัญชาจึงต้องเป็นผู้รู้งานรู้หน้าที่ในการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย

จากเรื่อง The trinee ของ Machiavelli แปลโดย พิเชิต จงสถิตย์วัฒนา และคณะ (2514) ได้กล่าวถึงศิลปะการปกครองเป็นสำคัญโดยพยายามชี้ให้เห็นว่าทำอย่างไรจึงจะมีอำนาจสูงสุดเด็ดขาด มั่นคงถาวรตลอดไป และได้สรุปว่าอำนาจเป็นสิ่งธรรมดา และเป็นธรรมชาติ คนที่สามารถกระทำได้อย่างยอดเยี่ยมได้รับการสรรเสริญและใครก็ตามทำให้ผู้อื่นมีอำนาจมากกว่าตนเองนับได้ว่าผู้นั้นได้ทำลายตนเองนั่นเอง

ระดม วงษ์น้อย (2527) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจชุมชนในชนบทไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบสองหมู่บ้านทางภาคกลางและเหนือ การศึกษา พบว่าถ้ามองจากตัวบุคคลที่เป็นชนชั้นนำมาแล้ว ชนชั้นนำและผู้นำทางความคิดเห็นแทบจะเป็นกลุ่มบุคคลเดียวกัน นั่นคือ บุคคลที่ได้ระบุชื่อว่าเป็นชนชั้นนำจะเป็นผู้นำทางความคิดเห็นด้วยการมีตำแหน่งหรือเคยมีตำแหน่งของบุคคลในชุมชนจะเป็นปัจจัยสำคัญผลักดันให้บุคคลดังกล่าวได้รับความยกย่องว่าเป็นผู้นำทางความคิดเห็นและชนชั้นนำมีความแตกต่างกันในตัวแปรเหล่านี้ระหว่างผู้นำและบุคคลที่ไม่ใช่ผู้นำ ทั้งยังพบอีกว่าตัวแปรที่อธิบายความแตกต่างได้ดีที่สุดคือตำแหน่ง ดังนั้นตำแหน่งจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเข้าสู่ความเป็นผู้นำของบุคคลในชุมชน

สมจิต ปัญญาศักดิ์ (2518) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องชนชั้นนำ อำนาจและโครงสร้างอำนาจชุมชน โดยศึกษาเปรียบเทียบสองหมู่บ้านในชนบทภาคเหนือจากการศึกษา พบว่ามีความแตกต่างกันระหว่างประชาชนกับชนชั้นนำในคุณสมบัติการดำรงตำแหน่งความร่ำรวย การเคยผ่านการอบรม อายุการศึกษา และการเคยดำรงตำแหน่ง ประการที่สอง พบว่าชนชั้นนำระดับสูงจะมีความสัมพันธ์กันมากกว่าชนชั้นนำระดับต่ำ กล่าวคือกิจกรรมของชุมชนของทั้งสองหมู่บ้านมีลักษณะโครงสร้างแบบ Pyramid ที่มีชนชั้นนำน้อย เป็นผู้ตัดสินใจในชุมชนเหมือนกันแต่มีความแตกต่าง ในหมู่บ้านที่เจริญ พบว่าชนชั้นนำก็มีมากที่สุดคือจะเป็นผู้มีอำนาจ

ตัดสินใจมากที่สุด และประการสุดท้าย พบว่าไม่มีความแตกต่างในระดับทัศนคติ
ความเป็นบุคคลสมัยใหม่ระหว่างประชาชนและชนชั้นนำในสองหมู่บ้าน

ในการศึกษาลักษณะอำนาจของผู้มีอาชีพสื่อสารมวลชนในชุมชนชนบท
ได้นำเอาทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา เน้นถึงโครงสร้างของ
อำนาจของผู้มีอาชีพสื่อสารมวลชนในชนบทที่มีอยู่ภายในสังคม รวมทั้งความ
เกี่ยวข้องและความสามารถในการใช้อำนาจกับกลุ่มบุคคลภายในสังคมว่ามีมาก
น้อยเพียงไร และมีประสิทธิภาพอย่างไรเพียงพที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง
ในท่าทีหรือวิถีชีวิต ทั้งนี้อาจเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกภายในสังคมมีความสมัครใจ
ที่จะเข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมนั้น ตามแนวคิดของทฤษฎีโครงสร้างและ
หน้าที่ แต่อย่างไรก็ตาม การที่ผู้มีอาชีพสื่อสารมวลชนในชุมชนชนบทจะมีการใช้อำนาจ
อำนาจอย่างใดนั้น พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นผลจากการที่ได้รับรางวัลมากที่สุด
และการลงโทษน้อยที่สุด ตามแนวทางของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน

ผู้มีอาชีพสื่อสารมวลชนในชุมชนชนบทของจังหวัดเพชรบูรณ์ได้นำเสนอ
ข่าวสาร ซึ่งไม่ควรทำลายค่านิยมของคนส่วนใหญ่หรือค่านิยมหลักทางศีลธรรม
และทางการเมือง ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีอำนาจนิยม ในขณะที่
การดำเนินงานของผู้มีอาชีพสื่อสารมวลชนในชุมชนชนบทของจังหวัดเพชรบูรณ์ยัง
ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามปกติเช่นเดียวกับผู้มีอาชีพสื่อสารมวลชนทั่วประเทศ ก็คือ การ
มีหน้าที่ในการดูแลมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจในทางที่ผิดหรือเกินขอบเขต
คอยระมัดระวัง จับตาดู และเอะอะขึ้น เมื่อมีการปฏิบัติหน้าที่ในทางมิชอบ ตาม
แนวคิดทฤษฎีสระภาพนิยมการที่ผู้มีอาชีพสื่อสารมวลชนในชุมชนชนบทของจังหวัด
เพชรบูรณ์ มีภาระหน้าที่ต้องสังคมในด้านต่าง ๆ นั้น สิ่งหนึ่งที่เป็นภาระผูกพันต่อ
การปฏิบัติงานดังกล่าว ก็คือการยอมรับ และปฏิบัติตามพันธะกรรมที่มีต่อสังคมตาม
ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม

สิ่งที่น่าสนใจสำหรับผู้มีอาชีพสื่อสารมวลชนในชุมชนชนบทของจังหวัด เพชรบูรณ์ ก็คือ การที่หนังสือพิมพ์และเจ้าหน้าที่ของสถานีวิทยุกระจายเสียง ภายในท้องถิ่นจะเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวม และเผยแพร่ข่าวสาร ภายใน ท้องถิ่นอย่างกว้างขวางและทั่วถึง โดยปราศจากการควบคุมโดยเจ้าหน้าที่ของ ทางราชการ ทั้งนี้ทำให้การเก็บรวบรวม เผยแพร่ข่าวสาร เป็นไปอย่างเสรี ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีสื่อสารมวลชนเพื่อการพัฒนา ในขณะที่เดียวกันภายใน จังหวัดเพชรบูรณ์ ปรากฏว่ามีทั้งหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นและสถานีวิทยุกระจายเสียง ในท้องถิ่น ซึ่งเผยแพร่ข่าวสารภายในท้องถิ่นเพื่อความรู้ ความบันเทิง ต่อ ประชาชนในท้องถิ่น ตามแนวคิดทฤษฎีสื่อมวลชนเชิงประชาธิปไตยแบบการเข้า มามีส่วนร่วม

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดทฤษฎีข้างต้นสามารถนำมาใช้เป็นแนว ทางในการศึกษาถึงลักษณะอำนาจของผู้มีอาชีพสื่อสารมวลชนในชุมชนชนบทได้ เป็นอย่างดี โดยอาศัยกระบวนการต่าง ๆ ที่จะได้ศึกษาต่อไป